

Tyszkiewicz, Jan

"Untersuchungen zur Geschichte des
Lutizenbundes. Deutsch-ewendische
Beziehungen des 10.-12.
Jahrhubnderts", Wolfgang Brüske,
Köln-Wien 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 801-802

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zrealizowane z istic benedyktyńską pracowitością przedsięwzięcie Darrouzès wychodzi na spotkanie niejednokrotnie podnoszonym postulatom nowoczesnej bizantynistyki, której potrzebom nie mogły sprostać ani posiadające ponad 100-letnią metrykę edycje G. Rhallea i M. Potléa (1852—1859) i G. Partheya (1860), jak również wciąż jeszcze dysponująca poważnymi walorami edycja krytyczna H. Gelzera (1901). Szeroko zakrojona kwerenda źródłowa zaowocowała zestawieniem zespołu 290 kodeksów, przekazujących teksty 21 notycji z rozlicznych, częstokroć znacznie rozbieżnych wersjach. Pieczołowite odnotowanie wszystkich owych wariantów jest niepoślednim atutem niniejszej edycji, w istocie przedsięwzięcia o wyjątkowym znaczeniu nie tylko dla badacza organizacji patriarchatu konstantynopolińskiego, ale również dla studiów nad stosunkami między nim, a ośrodkami wchodzącymi pod względem jurysdykcyjnym w skład bizantyjskiej *oikumene*, w tym — Słowiańszczyzny Wschodniej i Południowej. Cenny materiał jakiego dostarczają „Notitia” niejednokrotnie przyciągał uwagę polskich badaczy, z tym większą więc satysfakcją odnotować należy, że opublikowanie wariantów notycji nr 11 (s. 343—344) umożliwiło pozytywne zweryfikowanie hipotezy A. P o p p e dotyczącej istnienia tytularnych metropolii czernihowskiej i perejeśławskiej w II-jej połowie XI wieku, po raz pierwszy zaprezentowanej na łamach niniejszego periodyku (PH t. LV, 1964, z. 4, s. 557—572; t. LVI, 1965, z. 4, s. 557—569).

Kwalifikacje warsztatowe i kompetencje edytorskie pozwoliły wydawcy na osiągnięcie pełnego sukcesu i zapewnią jego dziełu poczesne miejsce w warsztacie współczesnego bizantynisty. Z satysfakcją odnotowujemy więc wzbogacenie się mediewistyki o kolejną edycję źródłową o znakomitym poziomie, której ukazanie stanie się niewątpliwie impulsem dla rozwoju badań nad kościołem greckim w wiekach średnich i przyczyni się dzięki objętości zgromadzonego materiału do wyjaśnienia szeregu spornych problemów z zakresu polityki zagranicznej i wewnętrznej imperium, jak też stosunków prawnych i kulturalnych między bizantyjską metropolią a jej kościelnymi peryferiami.

H. G.

Wolfgang Brüske, *Untersuchungen zur Geschichte des Lutizenbundes. Deutsch-wendische Beziehungen des 10.—12. Jahrhunderts*, Mitteldeutsche Forschungen, Bd. 3, Böhlau Verlag, Köln-Wien 1983, s. XIII, 265.

Wczesnośredniowiecznymi dziejami Słowian Połabskich prawdziwie zainteresowana jest tylko historiografia niemiecka i polska, toteż ich dorobek liczy się przede wszystkim w tym zakresie. Wielkich postępów badawczych dokonała nauka powojenna w obu krajach, głównie zresztą dzięki licznym pracom wykopaliskowym, z których rzecz prosta wyniki archeologów NRD dostarczyły najważniejszych, nowych materiałów źródłowych. Ale właśnie na tle ostatnich uogólnień (np. J. H e r r m a n n) a także przeglądowych konferencji poświęconych Połabszczyźnie (por. „Słowiańszczyzna połabska między Niemcami a Polską”, Poznań 1981, i sprawozdanie w KH t. XC, 1983, nr 4) warto pamiętać o podstawowym nurcie mediewistycznym, skrupulatnie analizującym źródła pisane z epoki. Monografia Wolfganga Brüske zajmująca się historią Związku Lucickiego stanowi wartościowy wkład do tego rodzaju studiów. Obecne drugie — chociaż niezmienione — jej wydanie należy przyjąć z uznaniem.

Książka składa się z: wprowadzenia, części zasadniczej, rozważań geograficzno-osadniczych oraz aneksów rzeczowo-bibliograficznych. Wprowadzenie (s. 1—39) zawiera rozważania ogólne o podziałach Słowiańszczyzny Zachodniej, streszczenie najważniejszych wydarzeń od czasów Karola Wielkiego (szczególnie polityka wschodnia Henryka I i Ottona I), przedstawienie początków organizacji kościelnej

(948 r.). Autor snuje ciekawe rozważania wokół wydarzeń 967—968 r. Okres do 983 r. ma charakter przejściowy i charakteryzuje się ograniczeniem ataków niemieckich, czego przyczynę widzi W. Brüske w słabości osadnictwa niemieckiego na podporządkowanych terytoriach słowiańskich. Zasadnicza część historyczna (s. 39—118) rozpada się na 4 rozdziały omawiające kolejne etapy rozwoju Związku: wywalczenie i utwierdzenie niepodległości przez związkowe plemiona wieleckie (lata 983—1003), okres szczytu potęgi Związku (lata 1003—1066), walki wewnętrzne i słabnięcie jego znaczenia (do około 1140 r.) oraz ostateczny upadek (od wyprawy krzyżowej na Połabie w 1147 r. do zniszczenia Arkony w 1168 r.). Dobra praca mediewistyczna wolno traci swoją wartość dowodową. W pierwszym wydaniu monografii (w r. 1955) W. Brüske wykorzystał bardzo gruntownie obszerną literaturę i bodaj wszystkie dostępne edycje źródłowe; słabiej wypadły niektóre tylko fragmenty wywodów (np. wojna z Mieszkiem II). Najcenniejsze i najwnikliwsze wydają się nadal jego wywody o bratobójczej wojnie wśród Luciców i analiza okresu słabnięcia i rozpadu Związku Lucickiego.

Autor nie wprowadził do obecnego wydania żadnych zmian merytorycznych, chociaż od czasu gdy tekst powstał upłynęło blisko 30 lat. Tym niemniej głównie i przede wszystkim rozważania geograficzno-osadnicze (s. 119—197) oraz geograficzno-historyczny słownik miejscowości i grodów międzyrzecza dolnej Odry i Łaby (s. 197—224) utraciły na aktualności. Część geograficzno-osadnicza pracy, lokalizacja poszczególnych plemion związkowych, była i pozostała dyskusyjna. Propozycje autora dotyczące umiejscowienia Czrezipienian czy Chyżynów nie we wszystkim przekonują (por. prace Z. Sułowskiego, 1958, 1963, 1981). Badania archeologiczne przyniosły wiele nowych odkryć (por.: „Slaven in Deutschland”, red. J. Herrmann, 1970), które mogą wzbogacić wykaz słownikowy. Wykaz „miejscowości lucickich” stanowi wraz z dołączonymi ekskursami i bibliografią ważną część aparatu naukowego, daje wgląd w kartotekę i warsztat badawczy autora.

Bibliografia źródeł (120 pozycji) i literatury (przeszło 600) ma charakter ogólnego zestawienia potrzebnego do badań nad tematyką wielecką. Cel ten W. Brüske stawia jasno oznaczając gwiazdkami nie znane sobie i nie wykorzystane w monografii pozycje. Czytelnicy i recenzenci pierwszego wydania „Untersuchungen zur Geschichte des Lutizenbundes” trafnie wytknęli mu, że stosunkowo wiele z opuszczonych prac było pióra polskich historyków. Pominięte zostały również niektóre (bo np. F. W. Barthold, „Geschichte von Rügen”, 1839/40 został uwzględniony) stare opracowania, nie zawsze słusznie (por. prace G. W. von Raumer’a). Do drugiego wydania autor dołączył uzupełnienie, uwzględniając nowe publikacje wydane do 1974 r. włącznie. Ścisłej biorąc jest to komentarz i wykaz nowości: bibliografii obejmujących literaturę lucicoznawczą, edycji źródłowych, ważniejszych prac zbiorowych i literatury szczegółowej. Tego rodzaju posłowie odautorskie pozwala W. Brüskemu zasygnalizować stanowisko wobec późniejszej dyskusji, bez ingerencji w dawno sformułowany tekst, co zresztą jest częstym zjawiskiem wydawniczym w „Pismach wybranych” i reedycjach.

Słusznie wznawia się obecnie studia H. Ludata („Deutsch-slawische Frühzeit” 1969 oraz „Slaven und Deutsche im Mittelalter”, 1982) czy monografię W. Brüskego, ponieważ wciąż jeszcze dotrzymują one kroku nowszym opracowaniom (por.: H. D. Kahl, 1964; J. Petersohn, 1979; L. Dralle, 1981). Inna rzecz, że nadszedł już czas napisania pełnego zarysu dziejów Związku Wieleców-Luciców. Kto będzie jego autorem trudno ciągle odpowiedzieć.